

En ny langtidsplan for forsvarssektoren - vårt utgangspunkt og våre valg

Taler

Ine Eriksen Søreide

Dato

11 januar 2016

Sted

Oslo Militære Samfund

Omstendigheter

Nyttårsforedraget

1 Kjære venner.

Godt nytt år! Nyttårsforedraget her i OMS er et av årets høydepunkter for en forsvarsminister, og det er godt å se dere alle igjen.

5

I dag, i overgangen mellom 2015 og 2016, er det ingen tvil om at Forsvaret står overfor massive utfordringer. Det er heller ingen tvil om at vi har lagt bak oss et år som både var preget av det samme utfordringsbildet. Men samtidig viste 2015 oss at det også nytter å prioritere og fokusere den innsatsen vi gjør - på en enda bedre måte enn vi har gjort tidligere.

10

I 2015 sluttet Stortinget seg enstemmig til regjeringens forslag til ny militærordning - en gjennomgående endring av hvordan vi forvalter personell og kompetanse i Forsvaret, og jeg vil påstå: Den kanskje største reformen i norsk forsvarssektor på mange tiår. Det er innlysende for alle dere, men trolig knapt merkbart for de som ikke kjenner sektoren. Vi prioriterte seiling og nærvær i nord. Vi bidro sterkt til NATOs reform og modernisering. I 2016 skal det første kullet i den nye allmenne verneplikten inn og tjenestegjøre. Dette er en grunnleggende og prinsipielt viktig endring av en av samfunnets kjerneinstitusjoner. Og i forrige uke åpnet vi Forsvarsmateriell - den nye etaten - som skal sikre mer kosteffektiv forvaltning og strategisk styring av investering og materielldrift i sektoren.

15

20

I 2016 øker forsvarsbudsjettet med 9,4 %. Vi skal vri ressursbruken mot operativ aktivitet i nord, som seiling med ubåt og flyging med MPA. Vi stasjonerer en ubåt fast i Ramsund, så den kan seile om lag 250 døgn i nord, og vi øker lengden

25

på og antallet tokt med Orion. Vi starter en massiv styrking av etterretningstjenesten på 370 millioner bare for 2016, og tar et tydelig grep om etterslepet på vedlikehold som har ridd Forsvaret som en mare i lang tid. Og vi
30 investerer i vår viktigste militære kapasitet i overskuelig fremtid i form av F-35.

Det er jeg stolt av. Noe annet jeg er veldig stolt av er at vi har tatt vår del av det internasjonale ansvaret for fred og sikkerhet. Jeg har selv vært til stede der norske soldater har hatt viktige oppgaver i året som er bak oss. I Polen traff jeg styrker
35 på beredskap for NATO, i en urolig tid, der vår deltakelse gjør at en blir både stolt og ydmyk. I Baltic Air Policing ble jeg møtt med samme profesjonalitet, samme betydning av et helt crew som jobber mot et felles mål: En operativ kapasitet enten det er i tjeneste nasjonalt eller på vegne av vår Allianse. Og her
40 hjemme tok jeg med meg generalsekretær Jens Stoltenberg til Bodø for å vise hvordan vår QRA bidrar til god situasjonsforståelse og synlig tilstedeværelse når noen forsøker å komme nær nasjonens grenser, og hvordan vi ivaretar beredskap på vegne av NATO.

Samtidig vet jeg, og dere, at vi står overfor store utfordringer i årene som
45 kommer. Og det er det jeg snakke om i dag. Nyttårsforedraget er en av de beste arenaene for å adressere store og viktige spørsmål. I kveld er sånn sett ikke noe unntak. Tiden er ikke inne for å ta forsvarspolitiske hvileskjær. Vi har en betydelig jobb foran oss.

50 Utsiktene, både på kort og lang sikt, for det norske Forsvaret er meget utfordrende, og jeg er her i kveld for å dele disse utfordringene med dere. Det er nemlig ikke slik at landets sikkerhet er kun forsvarsministerens anliggende. Det er vårt felles ansvar. Og det er et ansvar ingen av oss kan ta med letthet.

55 Inneværende langtidsplan, lagt frem av regjeringen Stoltenberg i 2012, la til grunn at en økonomisk omprioritering internt i forsvarssektoren på noe over 600 millioner kroner i langtidsplanperioden - mellom 2013 og 2016 - som følge av nedtrappingen i Afghanistan, ville løse de fleste av sektorens utfordringer. De anbefalingene som Forsvarssjefen har lagt på mitt bord vil for kommende
60 langtidsplanperiode kreve mer enn 30 milliarder kroner akkumulert ekstra til investering og drift de neste fire årene. 30 milliarder! Og da har man tatt utgangspunktet i budsjettet for 2015, som allerede var betydelig økt for å betale for våre nye kampfly.

Jeg tror vi kan være enige om at dette er utfordrende. Av situasjonen kan vi utlede to hovedkonklusjoner: Et moderne og kapabelt forsvar koster langt mer enn det man tidligere har tatt inn over seg. Og, det forsvaret vi har i dag har et økonomisk etterslep som har bygget på seg over tid. Dette gir oss en dobbel, 70 økonomisk utfordring.

Som om ikke det var nok: Alle tenkelige alternativ i dagens situasjon forutsetter betydelige omprioriteringer og det forutsetter endringer og nedleggelser. Vi står altså overfor et av de største økonomiske løftene i nyere forsvarshistorie, men 75 må samtidig gjøre omprioriteringer og endringer som vi av erfaring vet vil skape motstand både blant politikere, i lokalsamfunn, hos ansatte og blant folk flest.

Og: Selv om vi politikere skulle evne å finne 30 ekstra milliarder til Forsvaret i det korte perspektivet, er det likevel mange, kanskje også her i kveld, som vil 80 hevde at det ikke vil kunne anses som en styrking av Forsvaret.

Kjerneelementene her er økonomi, samfunnsansvar og sikkerhetspolitikk. La meg starte med økonomi og vårt samfunnsansvar.

85 Jeg har ikke tenkt å dvele lenge ved hvorfor det har blitt slik. La meg bare slå fast, og jeg er sikker på at jeg har mesteparten av salen med meg på det, at et moderne og kapabelt forsvar koster mer enn det vi politikere over tiår har vært villig til å betale.

90 Status i dag er at Forsvaret trenger flere milliarder kroner ekstra de neste årene bare for å ta inn etterslepet på driftssiden. Det akkumulerte etterslepet alene utgjør om lag 2,5 milliarder kroner. På investeringssiden er bildet enda mer utfordrende. Vi skal finne penger til å fortsette den helt nødvendige innfasingen av et nytt kampfly, samtidig som vi står overfor andre store investeringer i alle 95 forsvarsgrenene. Dagens økonomiske utfordringer er i seg selv krevende nok. Det vil de være i 2017. Og det vil de ikke minst være når vi ser fem, ti og femten år inn i fremtiden. Det er da vi forstår de virkelige proporsjonene av det vi nå står ovenfor.

100 Svaret burde være enkelt. Hvorfor kan ikke bare politikerne legge på noen milliarder ekstra på forsvarsbudsjettet hvert år, så ordner dette seg? Det finnes minst to svar på det: Det ene handler om at økte bevilgninger alene ikke vil løse de utfordringene vi ser. Mange av de tiltakene som må gjennomføres er ikke

105 drevet av økonomi, men av operative behov som må fylles for i det hele tatt å kunne opprettholde et relevant forsvar.

Det andre svaret handler om å se utviklingen av vår sektor som en del av en større helhet. Det står om den langsiktige bærekraften i norsk økonomi. Det er
110 et politisk ansvar. Regjeringen, støttet av Finansdepartementet, må ivareta helheten i statsbudsjettet og norsk økonomi. Vi skal se det store bildet, og Finansdepartementet skal ha pulsen på norsk økonomi. Det innebærer også at de må fortelle deg at du ikke kan få alle pengene du trenger, fordi nasjonen ikke har råd til det. Dette fremstår ofte som veldig irriterende, all den tid det burde
115 være åpenbart for alle, også for Finansdepartementet, at akkurat din sektor virkelig trenger disse pengene.

Så er vi nok alle, innerst inne, glade for at vi har en ansvarlig forvalter av landets økonomi. Til slutt er det jo akkurat den vi alle er avhengig av for å få lønnen vår,
120 pensjonen vår, og alle andre tjenester vi er så heldige å ha krav på her i landet.

I dette ligger også et stort politisk dilemma for regjeringen. Vi vil ha et sterkt forsvar, men vi må også føre en ansvarlig økonomisk politikk. En ansvarlig økonomisk politikk forutsetter en effektiv og kostnadsbevisst offentlig sektor.
125 Det er en forutsetning for at landet skal kunne bære sine forpliktelser også i årene fremover.

Så kan man heller ikke se norsk økonomi isolert fra verden for øvrig. Hvis noen av dere nettopp har vært i utlandet, så er det umulig å ikke registrere at man får
130 veldig mye mindre for pengene sine nå enn det man gjorde for et par år siden. Hva er det som har skjedd? Jo, i hovedsak at den norske stats hovedinntektskilde, oljen, har falt dramatisk i pris. På noen måneder er oljeprisen redusert fra 110-120 dollar fatet til under 40 dollar fatet, og ingen vet om bunnen er nådd. Dette har store konsekvenser for oss alle: Selvfølgelig for en
135 forsvarssektor som er tungt eksponert for valutarisiko, men også for regjeringen og Stortinget som likevel må levere det årlige statsbudsjettet.

Og la meg skyte inn her: Der de fleste av oss kan velge å droppe utenlandsturen på grunn av en svakere norsk krone, så kan ikke Forsvaret brått bestemme seg
140 for å gjøre større endringer i drift og investeringer. Betydelige deler av materiellanskaffelsene til Forsvaret gjøres i utenlandsk valuta. I tillegg har disse anskaffelsene ofte lang ledetid. Derfor vil makroøkonomiske forhold, som

145 utviklingen av valutakurser- og drivstoffpriser, raskt kunne merkes i arbeidet med å balansere de årlige budsjettene. Et eksempel: Da nye korvetter ble planlagt innfaset var drivstoffprisen forutsatt å være fire kroner per liter. I dag må vi ta høyde for nesten åtte kroner literen.

150 Poenget er at vi ikke lenger planlegger med store, årlige økninger i vårt nasjonalprodukt. Makroøkonomiske forhold, som lavere oljepris, gir direkte konsekvens for verdiskapingen i landet. Det betyr at vi også må bruke mindre penger. Mange eksperter spår at denne situasjonen vil vedvare. Det er vanskelig å si om vi snakker om tre, fem, ti år, eller kanskje mer, men vi må ta alvoret innover oss. Dette gjelder for alle sektorer, også forsvarssektoren.

155 I det arbeidet vi har foran oss vil vi altså merke at norsk økonomi er i en omstillingsfase. Vi går fra særstilling til omstilling. Vi vil merke at nye økonomiske rammebetingelser utløser en mye hardere prioritering. Det står om å sikre arbeidsplasser, om velferd og om å lykkes med en omstilling av norsk økonomi. I sum handler det om vårt samfunnsansvar.

Vi må også ta innover oss store og akutte utfordringer fra migrasjonsbølgen som nå treffer hele Europa. Det får store og uforutsette konsekvenser på statsbudsjetter over i alle land - også vårt. Det vil kreve noe av oss alle.

165 Jeg ville ikke snakket sant hvis jeg sa at tøffere tider for norsk økonomi og behovet for å avhjelpe migrasjonsbølgen, ikke påvirker vårt handlingsrom. I det såkalte tilleggsnummeret til statsbudsjettet for 2016 måtte regjeringen i løpet av en måned, umiddelbart etter at 2016-budsjettet ble lagt frem, finne 9,5 milliarder kroner til å håndtere og finansiere en rekke akutte tiltak knyttet til asyltilstrømningen. Det kom ikke av seg selv. Alle sektorer påvirkes av dette. Og det erkjenner også de andre partiene på Stortinget. Heller ikke de så rom for særlig økte bevilgninger til Forsvaret i sine alternative budsjetter for 2016, ut over det løftet regjeringen la inn.

175 Derfor har jeg sagt at regjeringens budsjett for dette året står seg godt. Vi har valgt å prioritere noe tydelig nettopp for å svare på en endret sikkerhetspolitisk situasjon og for å svare på noen av utfordringene i Forsvaret. Dette er skritt i riktig retning, men det løser langt fra alle problemer. Den analysen deler 180 forsvarssjefen og jeg, og jeg regner med han vil komme inn på dette når han taler her neste uke.

La meg derfor si noe om den endrede sikkerhetspolitiske situasjonen.

185

Taktomslaget de siste tre årene har vært betydelig. Det gjelder våre økonomiske rammebetingelser, anerkjennelsen av den reelle situasjonen i Forsvaret og våre sikkerhetspolitiske omgivelser.

190

La oss skru tiden noen år tilbake. I 2012 fikk vi presentert langtidsplanen for perioden 2013-2016. Vi ble fortalt at omstillingen av Forsvaret i stor grad var ferdig. Vi skulle ha et solid fundament å bygge videre på, og vi skulle i større grad kunne gjøre endringer fordi det var lurt, og ikke fordi vi måtte. Vi skulle ha et forsvar i balanse.

195

Norge stilte seg i spissen for å bringe NATO hjem igjen og ta hånd om alliansens kjerneoppgaver. I likhet med våre allierte la Norge planer for en gradvis avvikling av vår deltakelse i Afghanistan. Utfordringene fremover lå et annet sted. Det var en betydelig uro om de videre implikasjonene av Europas finanskrisen og hvordan dette ville ramme forsvarsevnen. Tett koblet til dette var USAs rebalansering mot Asia og Stillehavet. Det forsterket bildet av et på sikt mer svekket Europa.

200

Vår - og også NATOs - sikkerhetspolitikk var fortsatt basert på tanken om Russland som en strategisk partner. Vi så en forsiktig optimisme om at den arabiske våren var begynnelsen på en ny tid for Midtøsten og Nord-Afrika, hvor autoritære regimer skulle bli avløst av demokratiske styresett. Situasjonen i Syria minnet oss samtidig om krefter som trakk i en helt annen retning.

205

I dag må vi erkjenne at mange av de forestillingene vi hadde om hvordan verden ville utvikle seg, ikke slo til. Vi befinner oss derfor i dag i en mye mer krevende sikkerhetspolitisk situasjon med et mangefasettert og komplisert trussel- og risikobilde.

210

Vi har fått store utfordringer tett på NATOs territorium som kan få direkte konsekvenser for norsk og alliert sikkerhet. USA har ikke tatt blikket bort fra Europa, men den langsiktige strategiske prioriteringen av Asia og Stillehavet ligger fast. Midtøsten står i flammer - sannsynligvis i overskuelig fremtid.

215

Vårt eget kontinent er i rask og til dels dramatisk endring. Det er drevet fram av

220

utviklingstrekk i og utenfor Europa. Det som for noen år siden handlet om håndteringen av en finanskrise, rommer i dag flere og mye mer fundamentale utfordringer for det europeiske fellesskapet.

225

Russlands anneksjon av Krim og pågående destabilisering i Ukraina er et skarpt brudd med forestillingen om Russland som en strategisk partner. Det representerer et skifte i europeisk sikkerhetspolitikk med store implikasjoner for europeisk og global sikkerhet. Derfor er dette også den enkelthendelsen som mest av alt rokker ved de sikkerhetspolitiske forutsetninger som ble lagt til grunn i langtidsplanen som ble vedtatt i 2012.

230

Vi er tvunget til å se Russland med andre øyne enn vi gjorde den gang. Det er et Russland som massivt bygger opp og moderniserer sitt forsvar. Et Russland som gjennom sin høye militære aktivitet, særlig i Østersjøen og nå også i sør, tester NATO og enkeltland.

235

Selv i en tid der Russland rammes av sterkt fallende oljepriser og av sanksjonspolitikken, velger de fortsatt å bruke rundt 20 % av statsbudsjettet på forsvar. Det russiske forsvarsbudsjettet for 2016 er beregnet å utgjøre ca. 4 % av BNP. Til sammenligning er gjennomsnittet for europeiske NATO-land 1,3 %. Russland hadde i fjor en investeringsandel i sitt forsvarsbudsjett på over 60 %.

240

Det er også verdt å merke seg at det russiske forsvarsministeriet har annonsert at over 4000 militære øvelser vil finne sted i 2016. Det er 10 ganger så mange som NATO har planlagt i den samme perioden.

245

Utstyr, systemer og kapasiteter i nordområdene er prioritert. Vi kan rimelig tydelig slå fast følgende: Den militærstrategiske balansen i nord forskyver seg i Russlands favør. Vi må forholde oss til at det foreligger en betydelig asymmetri i forholdet til Russland. Asymmetrien i seg selv er ikke ny. Det nye er at tilliten mellom Russland og Vesten er betydelig svekket. Det er en vesentlig forskjell fra bare noen få år siden.

250

Det gjelder også den utviklingen vi har sett i store deler av Midtøsten og Nord-Afrika. Det som var av forsiktig håp og optimisme er for lengst knust. Knust av en ødeleggende borgerkrig i Syria. Knust av enorme humanitære lidelser og rå og hensynsløse terrororganisasjoner.

255

Flere land i og utenfor Europa er ofre for ISILs brutale terroranslag. Det skaper frykt og behov for økt beredskap og samarbeid mellom land. Midt i denne krisen er det skapt håp om en effektiv global allianse mot terror og en fremtidig løsning på borgerkrigen i Syria. Russlands forsøk på å bli en viktig medspiller på den globale arena er likevel, etter mitt syn, beheftet med betydelig usikkerhet.

Med utspring i Syria, Afghanistan og en rekke andre land i Midtøsten og Nord-Afrika, står Europa overfor den største migrasjonsbølgen siden andre verdenskrig. En situasjon som slår inn over et EU som allerede sliter med samhold, økonomiske utfordringer og at viktige land vurderer å bryte ut av unionen. Stadig oftere snakkes det om nasjonalstatens, og ikke EUs, betydning i møte med vår tids kriser.

Vi registrerer urovekkende tendenser i det europeiske politiske landskapet. Radikale krefter både på høyre- og venstresiden vinner terreng i en rekke land. Nasjonalisme er på fremmarsj. Tilliten til de politiske og demokratiske institusjonene, inkludert EU og NATO, er svekket.

La meg derfor summere opp kveldens tredje hovedutfordring: Norsk sikkerhets- og forsvarspolitik har fått nye og mer krevende rammebetingelser. Verden har ikke gått i den retning vi ønsket oss. I dette bildet kommer også erkjennelsen av at dagens forsvar ikke har tilstrekkelig god evne til å løse sine aller mest krevende oppgaver. Den langtidsplanen som ble vedtatt for fire år siden, var bygd på et premiss om fortsatt lavspenning i våre nærområder. Derfor ble Forsvaret optimalisert for å løse fredstidsoppgaver og kunne stille enkelte styrkebidrag ute og hjemme.

Ved lanseringen av planen ble det hevdet at vi hadde «et forsvar for vår tid». Det underliggende premisset var at Forsvaret var i en så fullkommen tilstand at det nå kun var tale om finjusteringer innenfor videreførte økonomiske rammer. De av dere som husker diskusjonene fra den tiden vil vite at jeg ikke delte denne optimismen.

Jeg var også grunnleggende uenig i bærekraften i de økonomiske planforutsetningene, og jeg stilte meg spørrende til om vi hadde et «forsvar i balanse». Disse bekymringene delte jeg med dere også fra denne talerstolen høsten 2012.

300 I dag har en ny erkjennelse seget inn i de fleste fagmiljøer og den
forsvarspolitiske debatten er snudd på hodet. Knappt noen snakker om «et
forsvar for vår tid». Enda færre om «et forsvar i full balanse». I stedet er det en
bred erkjennelse i nær sagt alle politiske partier og i opinionen at vi har et forsvar
med betydelige mangler.

305 Men vi har gjort det beste ut av denne vanskelige situasjonen de siste par årene.
Vi har klart å stille viktige bidrag i NATO for å svare på en endret
sikkerhetspolitisk situasjon. Vi er en av pådriverne bak reformprosessene i
NATO. Vi har igangsatt et arbeid med sentrale allierte om de nordlige maritime
310 flankene med Warszawa-toppmøtet som viktig milepæl. Vi har økt beredskapen
og tilstedeværelsen her hjemme. Forsvarets ansatte har lojalt stilt opp. Derfor har
Forsvaret levert høy kvalitet.

Og jeg har lyst til igjen å rose våre militært og sivilt ansatte som gang på gang
315 viser en imponerende evne til å løse oppdrag her hjemme og i krevende
internasjonale operasjoner. Som statsråd har jeg hatt flere møter i 2015 som har
gjort meg utrolig stolt over det arbeidet som legges ned.

Jeg har møtt soldatene våre i Irak som trener sikkerhetstyrker i temperaturer
320 opp til 53 grader. Jeg er blitt møtt med takknemlighet av irakiske og kurdiske
soldater for den jobben som gjøres. I Nord-Norge har jeg møtt motiverte
soldater under øvelse Joint Viking. Jeg har sett høy profesjonalitet i kirurgiske
team i sanitetsbataljonen, og at hektiske øvelser i en urolig sikkerhetspolitisk tid
lar seg kombinere med nystekte vafler i sanitetsbataljonens telt. Og selv har jeg
325 bidratt som ubåtfører og hjelpekokk ombord på ubåten KNM Utvær i et døgn i
neddykket tilstand i Bjørnefjorden. Som bonus var jeg utenfor mobildekning på
en dybde som er gradert informasjon.

Alt det våre soldater gjør kommer ikke av seg selv. Det har en pris. Vi ser at det
330 øker presset på en allerede tynt bemannet struktur og stramme driftsbudsjetter.
Vi ser at forutsetninger, mål og ambisjoner ikke samsvarer med de krav som i
dag stilles til reaksjonsevne og tilgjengelighet.

En annen viktig erkjennelse er den forsvarsspesifikke kostnadsveksten,
335 realveksten, og de utfordringer denne fører med seg. Vi har jobbet mye, godt
støttet av FFI, med en omforent forståelse av hva som er driverne bak denne
kostnadsveksten. Realveksten i forsvarsutgiftene har hittil blitt forutsatt

håndtert innenfor forsvarsbudsjettene, med noen få unntak. Sagt med andre
340 ord har man ikke hittil tatt inn totalkostnaden av over tid å skulle holde seg med
full bredde av relevante kapasiteter i strukturen. Når vi, i motsetning til våre
politiske forgjengere, anerkjenner disse kostnadsfaktorene, innebærer det også
en helt annen forpliktelse. Det betyr at regnestykkene vi legger til grunn må være
345 mer robuste, mer realistiske. Mangelen på slik robusthet og realisme har medført
nettopp den uthulingen og de etterslepene vi nå ser. Dette påvirker i sterk grad
Forsvarets aktiviteter og operative evne på kort sikt.

Nettopp derfor er det heller ikke noen løsning å fortsette med den innretningen
Forsvaret har i dag. Forsvarssjefens beregninger viser at en videreføring av
350 dagens modell vil ha et merbehov i forhold til 2015-budsjettnivået på i
størrelsesorden 180 milliarder kroner akkumulert i et 20-års perspektiv. Men
enda viktigere: Det vil ikke gi oss det Forsvaret vi trenger. Det er derfor
tvingende nødvendig at vi tenker nytt og tenker langsiktig.

355 Daværende oberst Otto Ruge uttalte følgende i februar 1940, altså snaue to
måneder for Norge ble angrepet: «Jeg er realist. Jeg har lært av livet at
pessimisten kommer ikke noen vei uansett hvor godt utrustet han er. Mens
optimisten alltid får utrettet noe, om det så er med bare nevene. Man må bare
vite hvor en vil hen og hva en har å fare med».

360 Dette sitatet passer seg i kveld fordi jeg anser meg selv som en realist. Og jeg
tilhører ikke minst leiren av optimistene som ser fremover og tror endring er
mulig. «Man må bare vite hvor en vil hen og hva en har å fare med», sier Ruge.
Sagt på en annen måte: Vi må ta utgangspunkt i våre rammebetingelser og se
365 hvordan vi innenfor disse rammene best kan utvikle et forsvar som er i stand til
løse sine oppgaver. Det krever realisme og at vi ser verden som den er, ikke slik vi
skulle ønske at den var.

I Forsvarsdepartementet jobbes det nå hardt med å analysere alle råd og innspill.
370 Forsvarssjefens fagmilitære råd er selvfølgelig en svært viktig del av dette. Og la
meg slå det fast her og nå; jeg er glad for at forsvarssjefen klart og tydelig
kommer med sine anbefalinger. Jeg forstår godt hvorfor han kommer med dem.

375 Samtidig vet jeg også at forsvarssjefen er fullt innforstått med at det som nå
ligger på bordet er svært krevende å håndtere, for Forsvarsdepartementet,

regjeringen og Stortinget. Vi skal se på helheten og finne frem til løsninger som er politisk mulige og forsvarspolitisk sunne. Som jeg har vært inne på:

380 Forutsetningene er betydelig endret siden 1. oktober i fjor.

Jeg vet også at forsvarssjefen ser risikoen ved å legge en plan som er så ambisiøs at det er fare for at den ikke vil bli fulgt opp. I et slikt scenario fortsetter vi å ta beslutninger basert på forutsetninger som ikke blir innfridd, og så er vi tilbake
385 der vi startet. Hvis vi sier at «best case» er en ambisiøs plan som faktisk blir fulgt opp, så er «worst case» en ambisiøs plan som ikke blir fulgt opp med nødvendige ressurser.

Realistiske økonomiske betraktninger må veies mot våre sikkerhetspolitiske
390 behov. Og omvendt. Det som kan virke sikkerhets- og forsvarspolitisk klokt, kan i et større samfunnsøkonomisk perspektiv fremstå som ren ønsketenkning. Men logikken går også den andre veien: Vi må ta våre endrede sikkerhetspolitiske omgivelser på alvor og innrette Forsvaret deretter. Vår oppgave er å finne den rette balansen mellom tre akser: Det forsvarspolitiske
395 fornuftige, som folket kan støtte opp under og politikerne kan levere.

Mitt budskap har så langt i kveld vært fokusert på det jeg vil kalle en orientering om de realitetene som danner rammen rundt LTP-arbeidet. Eller å definere det vi i forsvarskretser kaller «avfarende plass». Jeg tror vi alle kan enes om at
400 dagens avfarende plass er svært krevende. Vi har store økonomiske etterslep, vi har en krevende sikkerhetspolitisk situasjon og vi har en ny samfunnsøkonomisk virkelighet. Det er i disse omgivelsene vi skal foreta valg som vil prege Forsvaret i mange år framover.

405 Et nøkkelord i disse avveiningene er risiko. Hvilken risiko innebærer de forskjellige militære alternativene gitt det sikkerhetspolitiske landskapet, og, ikke minst, hvilken risiko kan man ta med tanke på framtidige regjeringers finansieringsevne og finansieringsvilje? Hvor store budsjetter kan vi realistisk legge til grunn i årene framover, og hvilke fagmilitære prioriteringer vil gi mest
410 effekt innenfor disse rammene? Her finnes det dessverre ingen fasit. Fordi dette er ingen eksakt vitenskap. Dette handler først og fremst om å gjøre avveininger og vurderinger som er basert på kunnskap, klokskap og skjønn.

La meg si litt om kjerneproblemstillingen. Som jeg sa tidligere i kveld er nå de
415 fleste enige om at Forsvaret har vært underfinansiert i forhold til planene som

har vært lagt. Dette er negativt for Forsvaret og det er definitivt ikke en fornuftig bruk av samfunnets penger. Gang på gang har man gjennomført investeringer basert på forutsetninger som i ettertid har vist seg ikke å være bærekraftige. På samme måte har vi tillatt oss å planlegge med en struktur som over tid er overdimensjonert sett opp mot realistiske driftsbudsjetter. Det betyr at fartøy blir liggende til kai, fly står på bakken og kjøretøy blir stående i garasjen.

Denne type planlegging kunne virke rimelig i et mobiliseringsforsvar, eller et forsvar bygget på lang varslingsstid. Da kunne man i ro og mak øve opp og bemanne ekstra struktur på sikt. Slik er det ikke lenger. Hvis det er én ting vi må ta inn over oss, så er det at Forsvarets beredskapsordninger, varslingsstider og reaksjonstider er i dramatisk endring. Vi snakker ikke lenger om måneder og år, men om timer og dager. Det må også få konsekvenser for forsvarsplanleggingen.

Hva er så alternativet? Det svaret har jeg ikke til dere i kveld. Det svaret skal vi finne i løpet av de neste månedene. Det jeg kan si i kveld er at vi ikke kommer utenom også å vurdere andre alternativer enn de forsvarssjefen anbefalte i oktober, og andre innretninger. Forsvarssjefens oppdrag var å levere et fagmilitært råd, og det er flere faktorer han derfor ikke er bedt om å vurdere som departementet og regjeringen likevel må vurdere. Dette spiller også inn på helheten.

Vi skal inn i et landskap med ganske andre forutsetninger enn det som ble lagt til grunn i de to forrige langtidsplanene. Spesielt utfordrende er dette når vi ikke kan benytte framgangsmåten fra de siste tiårene, ved å beholde hele bredden, men redusere antall enheter i et kampsystem, eller rett og slett ved å senke aktivitetsnivået og ambisjonsnivået for Forsvaret i perioder der nye prosjekter og investeringer skal gjennomføres.

Vi skal dessuten se på hele Forsvaret, alle enkeltdelene, og ikke bare deler av Forsvaret. Vi må se på bredden av kapasiteter innen hær, sjø og luft. Kan vi velge nye teknologiske løsninger, kan vi fokusere ressursene på færre og mer spissede kapasiteter, kan vi kutte hele kapasiteter uten at dette etterlater for stor risiko på sikt? Vi snakker om store og grunnleggende spørsmål omkring Forsvarets fremtid.

Av dette tvinger det seg fram noen svært krevende avveininger, ikke minst om

risiko. Vi må spørre oss selv hvor vi kan tillate oss en større risiko for å sikre oss på andre områder vi anser å være vitale for norske interesser. Så vil det alltid være slik at vi i fremtiden må leve med risiko. Det gjelder ethvert forsvar - risiko vil aldri helt kunne fjernes. Spørsmålet er hva vi kan gjøre for å redusere denne eller definere denne tydeligere.

Litt forenklet sagt, så har vi i dag et forsvar der risikoen er smurt ganske jevnt utover. Noen steder er risikoen veldig stor. Vår målsetting er å sette sammen et forsvar som løser sine pålagte oppgaver der risiko er erkjent og tydeliggjort, og ikke som et resultat av bristende forutsetninger og planer.

For å komme dit må vi vurdere alle Forsvarets bestanddeler og sammensetningen av dem. Ingen deler av Forsvaret eller de øvrige etatene i sektoren er i utgangpunktet skjermet fra denne vurderingen. Vi må nå, som i tidligere langtidsplaner, sette tydelige mål om interneffektivisering. Vi må bidra betydelig selv til å flytte noen av de ressursene vi har i sektoren fra mindre til mer prioritert virksomhet. Vi må holde alle mulighetene åpne og ta et kritisk blikk på hele ønskelisten. Den sikkerhetspolitiske situasjonen krever at ressurser prioriteres til operativ struktur fremfor annen aktivitet. Dette er også inngangen til hvordan vi nå ser på hele personell-, utdanning- og støttestrukturen. Vi vet det vil kreve at virksomhetene i sektoren må bli innovative når det gjelder utnyttelse av personellressursene.

Det viktigste er at uansett hvilken struktur vi til slutt velger, så skal den være finansiert, den skal være øvd og trent og den skal være godt utstyrt. Vi må bort fra tanken om at en større struktur på papiret og materiell i garasjen, langs kaia eller i hangaren er bedre enn en mindre, spissere, men reelt operativ struktur som kan løse sine pålagte oppgaver - med de vanskelige valgene en slik vridning vil innebære. Gjør vi ikke det vil Forsvaret ikke klare å løse de mest krevende oppgavene.

Det er også viktig at vi får tatt nødvendige beslutninger så raskt som mulig. Samtidig er det en voldsom utfordring at nesten alle alternativene som nå ligger på bordet forutsetter en rask og sterk økning av forsvarsbudsjettene. I dagens økonomiske virkelighet er dette langt fra noen selvfølge - for noen sektor.

Regjeringen har styrking av forsvarsbudsjettene som en av sine kjernesaker. Det har vi levert. Vi har utnyttet det handlingsrommet vi har hatt. Vi har tatt noen

495 tøffe valg for å møte en endret sikkerhetspolitisk situasjon og vi har styrket
budsjettene. Budsjettet for 2016 er økt med 9,4 %. Det gir oss mer
tilstedeværelse i nordområdene, mer aktivitet med våre ubåter, Orion-fly og
Kystvakten. Vi styrker Etterretningstjenesten, vi prioriterer overvåking,
tilgjengelighet og kampfly, og vi griper tak i driftssituasjonen gjennom en ekstra
500 satsing på vedlikehold i Sjøforsvaret.

Jeg var så heldig å være til stede da det første av våre F-35 fly ble levert i Texas i
begynnelsen av september. En 1600 meter lang produksjonslinje med om lag
30-40 fly. De enkle arbeidsoppgavene løses av noen få roboter, mens de
505 kompliserte løses av et stort antall mennesker. Jeg tror vi var mange der som
kjente på stoltheten over å overvære klargjøringen av et fly for fremtiden.

Her i den hjemlige budsjettdebatten er det samtidig noen som har hevdet at
siden størsteparten av økningen har gått til F-35, så teller dette på en måte ikke.
510 Den logikken har jeg vanskelig for å forstå. Flyene var forhåndsbestilt, men langt
fra forhåndsbetalt. F-35 blir et kjerneelement i Forsvarets oppgaveløsning, så at
anskaffelsen av denne kapasiteten ikke skulle telle som en styrking av Forsvaret,
faller på sin egen urimelighet. Pengene - flere milliarder hvert år - prioriteres til
dette framfor eksempelvis samferdsel og sykehus. Det er resultat av et villet løft
515 og klare politiske prioriteringer.

Når det er sagt, så er det viktig å tilføye at utfordringene jeg har gjort rede for i
kveld er av en slik dimensjon at dette vil kreve forpliktelser langt utover denne
regjeringsperioden. Vi må raskt velge en kurs og beslutte hovedprinsippene for
520 det Forsvaret vi skal ha de neste 10-20 årene, men også kommende regjeringer og
kommende Storting skal år for år bevilge pengene og eventuelt justere kursen.
Vi skal planlegge økonomisk for sektoren mange år frem i tid, vel vitende om at
bevilgningsreglementet i Stortinget kun tillater ettårig budsjettering. Det er
derfor vi må legge alt til rette for at vi skal få en plan som gir oss tilstrekkelig
525 trygghet og som er økonomisk bærekraftig.

Tvilen er kanskje alltid størst når en står i vanskelige situasjoner. Det å ikke ta
beslutninger kan ofte synes å være den enkleste utvei eller løsning. Jeg mener det
ikke er en farbar vei. Hvis vi ikke tar nødvendige beslutninger nå, så vil de for
530 alle praktiske formål bli tatt for oss ved at den økonomiske situasjonen blir så
prekær at man igjen må ty til kortsiktige og lite fremtidsrettede beslutninger.
Det er nå vi har muligheten til å påvirke fremtiden og ikke la utviklingen styre

oss.

535

For det er like mye mulighetene våre jeg vil vektlegge fremover. Muligheten til å utforme et nytt og mer bærekraftig forsvar for fremtiden. Det er nå vi har mulighet til å skru på alle delene av Forsvaret slik at det peker riktig vei. Derfor ser jeg heller ikke på omstilling som utelukkende noe negativt. Jeg ser på det som en mulighet fordi det tvinger oss til å tenke nytt, annerledes og bedre.

540

Min målsetting er å legge fram en troverdig og god langtidsplan for Forsvaret. En langtidsplan som gjør Forsvaret i stand til å løse sine oppgaver og verne om våre interesser. En plan som er økonomisk bærekraftig, og som gir en effektiv og fornuftig bruk av samfunnets ressurser.

545

Mine damer og herrer,

En forsvarsminister har to hovedoppgaver. Den ene er som ansvarlig for utviklingen av forsvarssektoren og den andre som en del av et kollegium som ivaretar nasjonens samlede interesser. Jeg ønsker å bidra til et virkelighetsbilde som gjør oss i stand til å ta riktige beslutninger. Så er det også slik at nå, når alle kort er kommet på bordet, er vel ingen i tvil om at dette er svært krevende.

550

Regjeringen har lovet en forsvarspolitisk kursendring og vi har lovet en styrking av Forsvarets operative evne. Det leverer vi, men jeg kan også si at det vi må gjøre er av et slikt omfang at det ikke vil kunne løses på én langtidsplan.

555

Vi har et mer krevende trussel- og risikobilde. Vi ser at nye konfliktlinjer og trusselbilder trer fram og blander seg med de som allerede er der. På toppen av dette følger en mer usikker tid for norsk økonomi. Samlet gir dette oss svært krevende rammebetingelser. Vi må erkjenne at det vil ta tid å rette opp alle skjevhetene. I kommende langtidsplan må vi aller først bøte på ubalansen som allerede er der. Parallelt med dette må vi legge grunnlaget for en reell og varig styrking av Forsvarets operative evne. Og vi må sikre oss at vi innretter Forsvaret slik at vi på sikt kan få en mer reell balanse mellom oppgaver, struktur og ressurser.

560

565

Uten en organisasjon som i mange år har vist vilje til å arbeide målrettet for endring, ville jeg kanskje tenkt annerledes. Uten disse menneskene, de ansatte og vernepliktige, ville jeg muligens ha tvilt. Det gjorde ikke han jeg traff under

570

«felles opptak og seleksjon» (FOS) på Sessvollmoen i juni fjor. Sliten og fullstendig utmattet etter en veldig lang marsj, feide han all tvil til side: «Mitt største ønske er å være i Forsvaret resten av livet!»

Hva nå? Som sagt, de konkrete løsningene er ikke klare ennå. La meg likevel forsikre forsamlingen om at jeg kommer til å fortsette min åpenhetslinje både før, under og etter at den nye langtidsplanen er lagt fram. Vi jobber nå sent og tidlig med innspill, analyser, vurderinger, konsekvensanalyser og økonomiske beregninger. Jeg vet at det blir tøffe tak, både fagmilitære og politiske. Og jeg starter veldig gjerne her i kveld med å ta imot spørsmål fra dere.

Takk for oppmerksomheten!

Kilde

www.oslomilsamfund.no

Emner

Foredrag, Forsvar, Forsvarspolitik, Militæret

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/en-ny-langtidsplan-for-forsvarssektoren-vart-utgangspunkt-og-vare-valg>